

Vaiennettu. Hiljainen ääni uskon ytimeistä.

Sakari Häkkinen, TT

Alustus Vammaisuuden teologia –seminaarissa 17.4.2018

Mitä tarkoittaa ”vammainen”? Mistä ja kenestä me puhumme, kun puhumme vammaisista? Suomen kielestä tuntuisi puuttuvan sana, joka viittaa eri tavoin toimintakyvyltään rajoittuneeseen ihmiseen. Vai puuttuuko? Mihin me tarvitsemme sellaista sanaa?

YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006) vammaisuus määritellään seuraavalla tavalla: ”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, jonka vuorovaikutus erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

Sanat luovat todellisuutta. Ihmisten jako vammaisiin ja ”vammattomiin” löytyy Raamatusta ja ehkä juuri siksi se on vaikuttanut ajatteluamme paljon enemmän kuin moni uskookaan. Kolmannessa Mooseksen kirjassa Jumala antaa ohjeita oikeasta jumalanpalveluksesta:

”Kukaan jälkeläisesi, jolla on jokin ruumiinvamma, ei saa milloinkaan tulla uhraamaan ruokaa Jumalalle. Uhraamaan ei saa tulla kukaan, joka on sokea, rampa tai kasvoiltaan tai ruumiiltaan epämuodostunut, kukaan, jolta on katkennut jalka tai käsi, joka on kyttyräselkäinen tai kitukasvuinen, jonka silmäterä on samentunut tai jolla on ihottuma, rupitauti tai vialliset kivekset. Kukaan pappi Aaronin suvun jäsen, jolla on jokin vamma, ei saa astua uhraamaan Herralle kuuluvia tuluihreja; vammansa takia hän on kelpaamaton uhraamaan ruokaa Jumalalle. Hän saa silti syödä Jumalan ruokaa, sekä erityisen pyhää että pyhää, mutta väliverhon luo tai alttarin ääreen hän ei saa vammansa vuoksi astua, ettei hän häpäisisi mitään, minkä minä, Herra, olen julistanut pyhäksi.” 3. Moos 21:17-23

Vaikka harva kristitty – onneksi – enää millään lailla sitoutuu näihin Tooran määräyksiin, niiden vaikutus ihmisten ajatteluun vuosisatojen ajan on kiistämätön. Vain vammaton ihminen on riittävän hyvä ja kelpaa Jumalan eteen palvelusta suorittamaan. Vammaisuus on tämän ajattelutavan mukaan turmeltuneisuutta, ehkä jopa synnin seurausta, joka tapauksessa jotain häpeällistä.

Kirous ja siunaus kuuluivat muinaisen Lähi-idän ihmisten ajattelumaailmaan konkreettisella tavalla. Menestyminen kertoi Jumalan siunauksesta, onnettomuudet ja vastoinkäymiset taas voitiin tulkita kiroukseksi ja Jumalan rangaistukseksi tottelemattomuudesta. Viidennen Mooseksen kirjan luvussa 28 vammaisuus ja kaikki muutkin elämässä eteen tulevat kriisit ovat seurausta Jumalan kirouksesta, jos kansa ei tottele Jumalan antamia määräyksiä. Tämän kauheampaa kuvausta ihmisten elämästä ei löydy Raamatusta ja tuskin mistään muualtakaan, nykyajan kauhuleffat mukaan lukien.

On Vanhassa testamentissa silti yllättävän myönteistäkin suhtautumista vammaisuuteen. Ensimmäisen Mooseksen kirjan luvussa 32 kerrotaan kuuluisasta Jaakobin painista, jonka seurauksena kertomuksen päähenkilö, Jaakob, vammautuu painittuaan yöllä

tuntemattoman miehen kanssa. Lonkkavammainen Jaakob ei kuitenkaan hellitä, vaan vaatimalla vaatii mieheltä siunauksen. Lopulta Jaakobille selviää, että hän on kamppailut Jumalan kanssa ja hän saa Jumalalta siunauksen. Samalla hän saa uuden nimen, Israel, joka merkitsee ”Jumala taistelee”. Vammastaan kärsivä Jaakob sanoo: ”Minä olen nähnyt Jumalan kasvoista kasvoihin, ja silti olen elossa.” (1. Moos. 32:31). Jaakobin vamma jää muistutukseksi hellittämättömästä kamppailusta, uskon taistelusta. Auringon noustua Jaakob lähtee ontuen jatkamaan matkaansa. Israelin kansan kantaisä oli taistelussa vammautunut. Jaakob-Israel kamppaili Jumalan kanssa, jäi henkiin ja tuli siunatuksi vammaisena.

Varsin mielenkiintoinen on myös toisessa Samuelin kirjassa mainittu Mefiboset, kuningas Saulin pojan Jonatanin lapsena vammautunut poika. Mefiboset kuului siis kuningassukuun suoraan alenevassa polvessa ja oli kaiken lisäksi Daavidin parhaan ystävän Jonatanin poika. Kuningas Daavid lupaa Mefibosetille hänen isoisälleen kuningas Saulille aikanaan kuuluneen maaomaisuuden ja oikeuden ruokailla kuninkaan hovissa koko elämänsä ajan. Kumpaakin jalkaansa ontuva Mefiboset tiivistä aikansa käsityksen vammaisuudesta vastauksessaan Daavidille: ”Mikä olen minä, sinun palvelijasi, kun käännyt tällaisen koiranraadon puoleen?” (2. Sam. 9). Mefibosetin palvelija kuitenkin petti hänet (2. Sam. 16:1-4; 19:24-30). Daavid ei silti pettänyt lupaustaan Mefibosetille, vaan tämä sai nauttia kuninkaan suojeluksesta koko loppuelämänsä. Mefibosetin kohtalo tuo väistämättä mieleen vammaisuuden karut seuraukset: ihminen on toisten avun varassa, monen mielestä hänestä ei ole johtavaan asemaan ja hän on myös helposti toisten vietävissä ja petettävissä. Toisaalta osana laajempaa kokonaisuutta Mefibosetista kertovat katkelmat muistuttavat siitä, miten Israelin kansan historiaan kuuluu myös vammaisuutta. Todennäköisesti nimenomaan Mefibosetista kertovat jaksot ovat niitä, joihin lukijoiden – myös muiden kuin vammaisten – on ollut helppo samaistua ja jotka ovat herättäneet merkittävällä tavalla myötätuntoa kertomuksen lukijoissa ja kuulijoissa.

Jobin kirja on usein luettu kärsimyksen ongelman näkökulmasta. Hurskas Job saa nuhteettomasta elämästään kiitokseksi Jumalan siunauksen ja menestyy. Jumala antaa kuitenkin Saatanan koetella Jobia, josko hänen hurskautensa kestäisi myös vaikeuksien ja vastoinkäymisten keskellä. Ja niin Saatanana panee Jobin uskon koetukselle – Job menettää omaisuutensa ja perheensä ja lopuksi myös terveytensä. Mutta usko Jumalaan säilyy. Job ei suostu kiroamaan Jumalaa kaiken kärsimyksensä keskellä. Kärsimyksen syitä pohtivien pitkien puhejaksojen, Jobin ja hänen ystäviensä ja Jobin ja Jumalan välisten keskustelujen, jälkeen Job saa terveytensä takaisin ja vielä suuremman siunauksen ja menestyksen kuin ennen koettelemusta.

Teologisesti ja vammaisuuden näkökulmasta Jobin kirja on kuitenkin ongelmallinen luettava. Sen ensimmäinen perusolettamus on, että kaikki kärsimys on seurausta synnistä. Tätä ongelmaa pohditaan koko kirjan läpi ja vaikka Job näyttää olevan poikkeus, itse perusolettamusta ei kumota missään. Päinvastoin, kirjan lopussa Jumala kertoo vihastuneensa Jobin ystäviin ja pelastaa heidät rangaistukselta ja häpeältä vasta uhrin ja Jobin rukouksen jälkeen. Vaikka Jobin kirja siis nostaa esiin kriittisen kysymyksen kärsimyksen ja synnin yhteydestä, se ei pysty tuota kysymystä ratkaisemaan.

Toinen Jobin kirjan perusolettamuksista on, että Jumala on aina vastuussa ihmisen kärsimyksestä. Vaikka kirjan alun ja lopun niin kutsuttu kehyskertomus antaa Saatanalle

Jobin kiusaajan roolin, Saatana on kuitenkin Jumalan vallan alla ja toimii Jumalan luvalla. Jumala siis itse antaa kärsimyksen, niin kuin kirjan keskusteluosassa joudutaan usein toteamaan. Niinpä kirjassa tullaan lopulta aika katkeran kysymyksen eteen: jos kärsimys ei olekaan rangaistus synnistä, niin miksi Jumala sallii kärsimyksen tai jopa aiheuttaa sitä? Tätä kysymystä ei Jobin kirjassa ratkaista, mutta eipä sitä ole ratkaistu vielä muissakaan kirjoissa. On ironista, että Jumalan hyvyyteen uskova ihminen ei löydä kysymykseen tyydyttävää ratkaisua, mutta sattumaan ja tarkoituksettomuuteen uskova ateisti saa vastauksen, kun ei yritäkään löytää kärsimykselle selitystä. Asiat vain tapahtuvat. Kaikelle ei ole selitystä.

Jobin kirjan päätös on sekin varsin haasteellinen. Jobin uusi vaurastuminen, uusien lapsien syntyminen, tyttärien kauneus, pitkä ikä ja kaikinpuolinen hyvinvointi pohjautuvat ajattelumalliin, jonka mukaan ”loppu hyvin, kaikki hyvin”. Onko todella niin, että lasten, kodin ja terveyden menetyksen voi korvata uusilla lapsilla, uudella kodilla ja ihmeperantumisella? Kirjoittajan mielestä tavoiteltava, ihanteellinen tila ihmiselämässä on menestys, vauraus ja terveys. Kärsimys, sairaus ja vammaisuus ovat tästä näkökulmasta oikeaan elämään kuulumattomia, eräänlainen poikkeustila, josta pitää pikaisesti päästä eroon.

Tälle ajattelulle sukua on monen kristityn unelma taivaasta, jossa ei ole vammaisia, ei sokeita eikä kuuroja. Aivan toisenlainen suhtautuminen elämään on niillä ihmisillä, jotka ovat sinut oman kärsimyksensä, sairautensa ja vammaisuutensa kanssa ja joille vammaisuus on osa heidän identiteettiään. Kuurolle viittomakieli on äidinkieli. Niiden, jotka uskovat kuoleman jälkeiseen elämään, olisikin hyvä pohtia, onko taivaskin vain ”vammattomia” varten? Onko taivaassa Down-ihmisiä, kehitysvammaisia ja kuuroja? Samalla voi kysyä, onko Jumalan tarkoittama ihmisen ihannetilä jo tässä elämässä sellainen, että siihen ei kuulu vammaisuutta tai sairautta? Virsi 626 sanoittaa ihmisen taivaskaipuuta juuri tästä näkökulmasta (3. säkeistö):

Siellä helkkyy mykkäin kieli,
kuulee korvat kuurojen,
selkeääpi synkkä mieli,
rammat hyppää riemuiten.
Oi, jos sinne minäkin
murheen maasta pääsisin!

Virsikirjassamme on muuten esimerkki myös sellaisesta ajattelusta, jossa vammaisuus ymmärretään kuvaannollisesti kristityn ominaisuudeksi (virsi 316:2):

Näin huono olen kulkija,
ontuva, köyhä, sokea
ja rampa, raadollinen.
Mun lankeemus on riisunut,
se luontoni on turmellut,
kun petti vihollinen.

Tässä virressä laulaja kokee olevansa Jumalan edessä enemmänkin kuin rajallinen, täysin Jumalan avusta riippuvainen. Tällaista teologiaako vammaisuuden teologia voisi olla – teologiaa, jossa ei ole rajaa ihmisten välillä, vain ihmisen ja Jumalan välillä? Korostus on

tyypillinen herännäisyydelle. Ongelmana mielestäni tässä ajattelussa on kuitenkin se, että ihminen nähdään tässäkin vain ominaisuuksiensa valossa: hän on huono, ontuva, köyhä, sokea ja rampa. Kaikki kielikuvat ovat negatiivisia. Vahvistaako tämä ajattelu kuitenkin sellaista näkemystä, jonka mukaan vammaisuus on lankeemuksen eli synnin seurausta?

Palaan vielä tuohon alussa lukemaani Tooran määräykseen, jossa vammainen ei kelpaa Jumalan palvelijaksi. Kuka kumma tällaista on kirjoittanut? Jos ajattelet, että kyseinen kirjoitus jotenkin ilmaisee Jumalan tahtoa kaikkina aikoina, olet totaalaisesti väärässä paikassa. Mutta jos ymmärrät tuonkin määräyksen syntyneen aivan tietyssä historiallisessa tilanteessa, voit nähdä sen kontekstisidonnaisuuden ja vaikka sen viesti ei siitä yhtään lievenekään, uskallat myös itse pohtia, mitä tuosta määräyksestä pitää meidän aikanamme ajatella.

Kolmannen Mooseksen kirjan määräykset ovat syntyneet Israelin kansan pakkosiirtolaisuuden aikana tai pian sen jälkeen noin 500 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Määräysten takana on Israelin Jumalan Jahven papistoa, jonka pääasiallinen tehtävä oli uhraaminen. Uhrikultti Jerusalemin temppelissä oli kuitenkin mahdotonta sen jälkeen, kun temppeli tuhottiin ja kansa vietiin tuhansien kilometrien päähän pakkosiirtolaisuuteen vuonna 586 eKr. Pakkosiirtolaisuuteen joutuminen oli Israelin muinaiselle uskolle kohtalokas kriisi. Se merkitsi ennen muuta sitä, että Israelin Jumala oli menettänyt asuinpaikkansa ja osoittautunut kovan paikan tullen taistelussa heikommaksi kuin vieraiden kansojen, ennen muuta Babylonin jumalat. Tai sitten oli niin, että Jumala salli tämän kriisin tulla. Tämä tulkinta oli oikeastaan ainoa mahdollinen, jos haluttiin vielä pitää kiinni uskosta oman kansan Jumalaan, Jahveen. Selitys Jumalan sallimukselle oli kansan ja sen johtajien tottelemattomuus. Siksi kansaa kohtasi kirous, pakkosiirtolaisuus. Jahve-uskolle uskollisten teologioiden oli nyt luotava uusi säännöstö siitä, miten kansa voi jälleen saada Jumalan hyväksynnän. Se tapahtuu noudattamalla yksityiskohtaisesti uskonnonharjoitukseen liittyviä määräyksiä. Israelin uskonnon ytimeksi tuli siksi Jumalan tahdon ilmaus, Toora, jonka me tunnemme viitenä Mooseksen kirjana.

Toora alkaa kertomuksella, jota siteerataan varsin usein niin sanotusta ihmiskäsityksestä puhuttaessa. Kyseessä on tietenkin niin kutsuttu ensimmäinen luomiskertomus 1 Moos 1:1-2:4, joka alkaa siitä, miten Jumala loi taivaan ja maan ja sitten kuuden päivän aikana kaiken muunkin, viimeisenä ihmisen. Puhe luomiskertomuksesta on sikäli kuitenkin harhaanjohtavaa, että kertomuksen varsinainen fokus ei suinkaan ole ihmisen luomisessa, vaan sapatin viettämisessä. Kirjoittaja haluaa alleviivata, että kaikkein tärkeintä on sapatit. Jumalakin vietti sapatia seitsemäntenä päivänä – tästä tulevat nuo kertomuksen seitsemän päivää. Jumala asetti sapatin lepäämällä itse.

Myös tämä kertomus on syntynyt Babylonian pakkosiirtolaisuuden aikana tai hyvin pian sen jälkeen. Varhainen juutalainen identiteetti alkoi oikeastaan muodostua vasta pakkosiirtolaisuudessa, kun israelilaiset saivat huomata olevansa erilaisia kuin muut. Siinä tilanteessa teologit ryhtyivät sopeutumisen ja sulautumisen (kotoutumisen sanoisimme ehkä) sijasta korostamaan omaa kansallista ja uskonnollista identiteettiä.

Juutalaisuuden kolme tärkeintä tuntomerkkiä syntyivät juuri tuossa tilanteessa, kun haluttiin tietoisesti erottautua muusta porukasta. Ensimmäinen on ympärileikkausrituaali. Sen perusmerkityksenä oli ainakin tuolloin sitoutua ja sitouttaa kaikki miehet (naisilla ei paljon oikeuksia silloin ollut) Israelin Jumalan palvelukseen koko elämäkseen.

Ympärileikkaus oli sen sinetti, peruuttamaton merkki. Toinen muusta väestöstä erottava tekijä oli ruokavalio. Israelilaisten ruoan tuli olla kosheria, uskonnollisesti puhdasta ja tarkoin määriteltyä raaka-aineita, valmistustapaa ja aterian nauttimista myöten. Kosher-ruokavalio myös takasi sen, että vieraassa maassa israelilaiset elivät jatkuvasti omassa yhteisössään, jossa tuota oikeaoppista ravintoa oli saatavilla. Muiden kansojen ruokavaliot ja ruokailutavat olivat kauhistus ja niitä oli vältettävä. Kolmas israelilaisten tunnusmerkki oli sapatin ja myös eräiden vuotuisten juhlien viettäminen. Sapatista varsinkin tuli juutalaisuuden tärkeimpiä ja näkyvimpiä merkkejä. Kuutena päivänä viikossa sai tehdä työtä, mutta seitsemäs päivä oli sapatin, jolloin kaikenlainen työnteko ja siihen rinnastettava toiminta on kiellettyä.

Tooran ympärileikkausta, ruokavaliota ja sapatia koskevat määräykset sekä oikeastaan koko Tooran kokoaminen ja editointi oli Babyloniassa vaikuttaneen teologiporukan työtä. Tutkijat kutsuvat tätä Tooran kerrostumaa Pappiskirjaksi. Aika, jolloin Pappiskirjan toimittajat tekivät Toorasta pyhän kirjoituksen suunnilleen siinä muodossa kuin se meillä on, oli noin 500 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Ei suinkaan ole sattumaa, että Pappiskirjan toimittajat, siis ensimmäiset Vanhan testamentin ison kokonaisuuden laatijat, sijoittivat aivan kirjan alkuun suuren sapatikertomuksen, jota me kutsumme luomiskertomukseksi. Paitsi että maailman luominen sopii teemallisesti kirjan alkuun, sen luomisjärjestystä ja sapatia korostava teema kertoo kokonaisuuden lukijalle ja tulkitsijalle, mikä tässä kirjassa (Toorassa) on olennaista. Tämä sama porukka, Pappiskirjan toimittajat, loivat myös nuo kolmannen Mooseksen kirjan kovat sanat vammaisen kelpaamattomuudesta Jumalan palvelukseen (haa! syyllinen löytyi).

Nyt tulen jo lähemmäksi vammaistyön teologian lähtökohtia. Yleensä teologisessa keskustelussa korostus on juuri tuon Pappiskirjan luomiskertomuksessa. Siitä poimitaan teologisiksi perusteluiksi varsinkin seuraavia sanontoja:

- 1) ”Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä, ja kaikki oli hyvää.” (1 Moos. 1:31, sama ajatus toistuu jokaisen päivän kohdalla).
- 2) ”Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät.” (1. Moos 1:27).

Näitä Raamatun kohtia on sitten käytetty todella paljon erilaisten teologisten näkemysten perusteluna. Usein niillä on haluttu korostaa olemassa olevaa status quota: Näin on Jumala tehnyt tai säätänyt ja siksi siitä ei saa tai ei voi poiketa. Sanontoja on käytetty niin eriarvoisen kohtelun perustelemiseen kuin tasa-arvonkin korostamiseen, puhujasta riippuen. Jos ajatellaan vammaistyön teologiaa, niin kumpikin kohta paljastuu kuitenkin erittäin ongelmalliseksi.

- 1) ”Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä, ja kaikki oli hyvää.” (1 Moos. 1:31, sama ajatus toistuu jokaisen päivän kohdalla).

Kaikki Jumalan luoma on hyvää. Jos ajatellaan, että Jumala ei voi luoda ”sutta ja sekundaaria”, niin kaikki paha ja kärsimys on selitettävä jotenkin toisella tavalla. Yleisin selitys ainakin luterilaisessa teologiassa on lankeemus. Syntiinlankeemus toi maailmaan pahuuden ja kärsimyksen. Mutta tämä selitys ontuu pahemman kerran. Mistä tuo synty tuli maailmaan? Onko kärsimys synnin seurausta? Tätä vastaan näyttää Jeesuskin nousevan, kun hän asettuu vastustamaan käsitystä, että sokeana syntyneen tai hänen vanhempiansa

on täytynyt tehdä jotain paha, että heidän lapsensa syntyi sokeana (Joh. 9:1-3, sivumennen sanoen on hieman outoa, että jos mies oli syntymästään saakka sokea, niin kuinka hän olisi tehnyt syntiä jo ennen kuin syntyi).

Niin kutsuttu syntiinlankeemuskertomus ensimmäisen Mooseksen kirjan toisessa ja kolmannessa luvussa on muuten alun perin eri lähteestä kuin tuo Pappiskirjan luomiskertomus. Kertomus on sitä vanhempi. Itse en usko syntiinlankeemuksen olevan historiallinen tapahtuma, eivätkä sitä sen kirjoittajatkään ole sellaiseksi tarkoittaneet. Itse asiassa koko sanaa synti tai syntiinlankeemus ei esiinny tuossa kertomuksessa kertaakaan eikä sitä kertomusta pidä siitä näkökulmasta muutenkaan lukea. Luetaan vain se, mitä siihen on kirjoitettu. "Heidän silmänsä avautuivat ja he huomasivat olevansa alasti." En tiedä, mikä tuossa kokemuksessa on niin negatiivista. Silmien avautumista ja oman tilanteensa havaitsemista me varmaan jokainen toivomme niin omalle kohdallemme kuin varsinkin toisille. Toki kertomuksessa on myös tottelemattomuutta Jumalaa kohtaan ja piiloutumista, mutta eivätkö nämäkin ole ennemminkin kertomusta ihmisluonnosta ja sen taipumuksista kuin synnistä? Jumalan käskyjen kyseenalaistaminen ja Jumalaa vastaan kapinoiminen on ainakin minusta täysin luonnollista ja jopa välttämätöntä. Mitään ei tule hyväksyä Jumalan ehdottomana määräyksenä ja ikuisena kohtalona, vaikka minkälainen uskonnollinen vaikuttaja näin sanoisi. Ihmisen on aina koetettava ja tutkittava asia itse. Piiloutumisessa näen häpeää, jota ihminen oman olemuksensa, kertomuksessa alastomuutensa, takia tuntee. Sekin on ihmiselle luonnollista, eikä sekään ole syntiä tai pahuudesta nousevaa. Ei ole syntiä, jos tuntee itsensä huonoksi tai oma olemus hävettää. Synnin voi pyytää ja saada anteeksi, mutta häpeää ei poisteta syyllisyydellä ja anteeksiantamisella, vaan hyväksymisellä ja ihmisen arvostamisella sellaisena kuin hän on. Jumala ei syyllistänyt alastomuutensa takia häpeävää ja piiloutuvaa ihmistä, vaan lahjoitti tälle vaatteet. Kertomus on hyvä, mutta ei historiallinen tapahtuma eikä kertomus ihmisen pahuudesta, vaan ihmisestä yleensä.

Vastaukseksi ihmisen kokemukseen siitä, että hän ei olekaan hyvä ja täydellinen, ei siis kelpaa synti. Ja jos syntiinlankeemus ei ole mikään historian tapahtuma, niin ei ole myöskään koskaan ollut mitään sellaista alkutilaa, jossa ihminen olisi ollut täydellinen, virheetön ja synnitön. Eikä vammaton.

Jos emme ajattele vammaisuutta Jumalan tekemänä virheenä tai jonkun ihmisen tai ihmisten synnin seurauksena, niin voimmeko ajatella, monen vammaisuudesta kirjoittaneen teologin tavoin, että Jumala on tarkoituksella luonut ihmiset erilaisiksi ja että tähän erilaisuuteen kuuluu monenlainen "epätäydellisyys", myös vammaisuus, alttius sairastua, kuolevaisuus ja niin edelleen? Tätä korostavat teologit viittaavat usein juuri tuohon Pappiskirjan kirjoittajien toteamukseen, että Jumala katsoi kaikkea, mitä oli tehnyt ja se oli hyvää. Miten tämä voidaan ymmärtää? "Ei ehkä täydellistä, mutta riittävän hyvää." Miksi Jumala ei ole tehnyt täydellistä, jos hän kerran on Jumala ja voi niin tehdä? Tähän kysymykseen luultavasti jokainen meistä joskus törmää. Itselleni yksi puhuttelevimmista muistoista tämän äärellä oli keskustelu yli 90-vuotiaan ajattelevan taitelijapersoonan kanssa. Uutinen Kaukoidän tsunamista ja sen uhreista kosketti tätä miestä kovasti. Hän pohti yökaudet sitä, miten Jumala voi sallia tällaista. Lopulta hän sai mielenrauhan. Hän kertoi löydöstään näin: "Sitten minä ymmärsin, että tässä oli kyse mannerlaattojen liikkeistä ja niiden vaikutuksista. Ei tässä Jumalaa tarvita selitykseksi tai syylliseksi mihinkään."

Kun puhutaan vammaisuuden teologiasta, niin voisiko meidänkin lähtökohtamme olla ajattelu, jossa ei ensimmäiseksi kysytä, miksi Jumala sallii vammaisuuden? Eikö nykyajan (lääke)tiede riitä antamaan tyydyttävän selityksen puuttuvista kromosomeista tai joidenkin aineiden tai muiden tekijöiden vaikutuksesta asiaan ilman, että meidän pitää antaa asialle uskonnollinen selitysmalli? Minun Jumalani ei loukkaannu, eikä pienene siitä yhtään, että suhtaudun elämässä eteen tuleviin ilmiöihin sellaisina kuin ne ovat, kyselemättä mikä niissä on Jumalan osuus. Sitä paitsi Jumalan käyttäminen vammaisuuden selityksenä on minusta äärimmäisen noloa ja vahingollista. Se jaottelee ihmiset vammaisiin ja vammattomiin eikä auta näkemään meitä erilaisina ihmisinä, joilla on erilaisia ominaisuuksia, osa pysyviä ja osa muuttuvia ja väliaikaisia.

Ylipäätään puhe luomisjärjestyksestä ja ihmisen luomisesta muusta luomakunnasta erillisenä olentona on minusta haitallista ja vastenmielistä. Sillä voidaan perustella mitä tahansa erilaisuuden vastustamista ja jaottelua. Pappiskirjan luomiskertomuksen käyttäminen teologian lähteenä ei ratkaise ongelmaa, miksi hyvä Jumala tekee tai vähintäänkin sallii sellaista rajallisuutta, joka vaikeuttaa olennaisesti elämää. Kertomuksen fokuksen, sapatin, todesta ottaminen sen sijaan voi tuoda teologiaan uutta ulottuvuutta. Jumalakin lepäsi ja oli vaan, tekemättä mitään hyödyllistä tai tuottavaa. Tähän samaan lepoon kertomus kutsuu kaikkia työn ja vaivan alla eläviä. Elämän arvo ei ole siinä, mitä joku tekee tai saa aikaan. Elämä on arvokasta itsessään.

2) ”Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät.” (1. Moos 1:27).

Ajankäytöllisistä syistä jätän tästä alustuksesta pois tuon toisen, ehkä vielä yleisemmin ihmistä koskevan teologisen ajattelun lähtökohtana käytetyn ajatuksen. Totean vain, että kovin pitkälle menevää teologista pohdintaa on alun perin hepreaksi kirjoitetun lauseen pohjalta rakennettu. Tuskin Pappiskirjan kirjoittajat ovat itse tätä kohtaa aivan niin syvällisesti pohtineet kuin myöhemmät teologit. Ehkä korostus ihmisen ja Jumalan kaltaisuudesta liittyy tässäkin koko kertomuksen huipentumaan: niin kuin Jumala vietti sapattia, niin on ihmisenkin, hänen kuvansa, sitä vietettävä.

Myös Uuden testamentin kertomukset Jeesuksesta parantajana ovat kontekstiinsa sidottuja. Silti niissä on näkyvissä toisenlainen suhtautuminen vammaisuuteen kuin edellä kuvatussa Pappiskirjan tekstissä. Kertomuksissa, joissa Jeesus kohtaa vammaisen ihmisen, huomioni kiinnittyy kolmeen asiaan: 1) Jeesus puhuttelee tuota ihmistä itseään, eikä selitä asiaansa jollekin hänen lähellään olevalle. 2) Jeesus ei näe häntä vain vammansa kautta, vaan ihmisenä: ”sinun uskosi on sinut pelastanut”. Usko siis pelastaa vammaisenkin, hänen vammansa, sairautensa tai kärsimyksensä ei tee häntä autuaaksi. 3) Olennaista parantamisihmeissä on aina parannetun saattaminen osaksi yhteisöä, sen täysivertaiseksi jäseneksi.

Jos tältä pohjalta hahmottelee vammaistyön teologiaa, sen lähtökohtana pitäisi olla aina ensiksi ihmisen kohtaaminen. Ei tarvitse lähteä liikkeelle siitä, millaiseksi ihminen on luotu eli millainen hän on. Määrittelyä ja selkeään käsityksen muodostumista tärkeämpää on kohdata toinen ihminen ja olla vuorovaikutuksessa hänen kanssaan.

Toiseksi, jokainen ihminen tarvitsee uskoa, toivoa ja rakkautta pelastuakseen. Miten tahansa me ymmärrämme pelastuksen, niin ilman uskoa (johon minusta voi sisällyttää myös toivon, ehkä rakkaudenkin) ihminen on kadoksissa riippumatta siitä, onko hän vammaisen vai ei. Vammaisen ihminen haluaa kuulla synninpäästön ja saada osakseen armahduksen sellaisena kuin on, eikä tulla kohdatuksi vain diakonian kohteena ja ikään kuin vammansa ansiosta virheettömänä ja synnittömänä (kiitos Jukka Sariola tästä!).

Kolmanneksi vammaistyön teologian tavoitteena tulee olla jokaisen ihmisen mahdollisuus yhteisön täysivertaiseen jäsenyyteen. Juuri tähän tähtää saavutettavuusohjelma ja mahdollistava kirkko -hanke. Vain yhdessä, joskin erilaisina, olemme Kristuksen kirkko. Fyysisten esteiden poistaminen on tärkeää, mutta suurimmat esteet ovat asenteissa ja niiden poistamisessa meillä on vielä paljon työtä. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa olemme tänä keväänä viettäneet juhlaa sen johdosta, että pappisvirka avattiin myös naisille 30 vuotta sitten. Vieläkään tämä asia ei silti ole kaikille selvä eikä tasa-arvo sukupuolten välillä toteudu kaikkialla. Samana keväänä olemme juhlineet sitä, että jo vuoden ajan samaa sukupuolta olevat pariskunnat ovat voineet solmia avioliiton, joskin tässä kirkkomme ei vielä valitettavasti ole yhdenvertaisuuteen kyennyt. Muutoksen suunta on kuitenkin selvillä. Samassa rintamassa näiden kanssa yhdenvertaisuutta pyritään kehittämään myös vammaisten integroitumisessa seurakuntaan ja kirkkoon. Matka on pitkä, mutta jos lähtökohtana on tuo alussa siteeraamani Kolmannen Mooseksen kirjan kohta, jossa vammaisella ei ole pääsyä Jumalan palvelukseen, niin olemme kuitenkin jo lähempänä tavoitetta kuin lähtökohtaa. Vammaisuus ei saa olla este sille, että ihminen palvelee omilla lahjoillaan ja kyvyillään Jumalaa.

Lopuksi haluan siteerata vielä Paavalia. Sama Paavali, jonka kirjeessä Korinttilaisille (1Kor 14:34) naisen ei sallita puhua seurakunnassa, sanoo – vieläpä samassa kirjeessä:

”Meidät kaikki, olimmepa juutalaisia tai kreikkalaisia, orjia tai vapaita, on kastettu yhdeksi ruumiiksi. Yksi ja sama Henki on yhdistänyt meidät, kaikki me olemme saaneet juoda samaa Henkeä. Eihän ruumiskaan muodostu yhdestä jäsenestä, vaan monista. Vaikka jalka sanoisi: ’Koska en ole käsi, en kuulu ruumiiseen’, se silti kuuluu ruumiiseen. Ja jos korva sanoisi: ’Koska en ole silmä, en kuulu ruumiiseen’, se silti kuuluu ruumiiseen. Jos koko ruumis olisi pelkkää silmää, olisiko silloin kuuloa? Tai jos se olisi pelkkää korvaa, olisiko silloin hajuaiastia? Jumala on kuitenkin asettanut ruumiiseen kaikki eri jäsenet niin kuin on nähnyt hyväksi. Jos kaikki olisi yhtä ja samaa jäsentä, olisiko silloin mitään ruumista? Jäseniä on kuitenkin monta, kun taas ruumis on yksi. Ei silmä voi sanoa kädelle: ’Minä en tarvitse sinua’, eikä liioin pää jaloille: ’Minä en tarvitse teitä.’ Päinvastoin, juuri ne ruumiinjäsenet, jotka meidän mielestämme ovat muita heikompia, ovat välttämättömiä. Me verhoamme erityisen arvokkaasti ne ruumiinosat, joita emme pidä kovinkaan arvokkaina, ja peitämme erityisen säädyllyisesti ne, joita häpeämme. Säädyllyiset ruumiinosat eivät tällaista verhoa tarvitse. Kun Jumala yhdisti jäsenet ruumiiksi, hän antoi vähempiarvoisille jäsenille suuremman kunnian, jotta ruumiissa ei syntyisi eripuraisuutta vaan jäsenet yhteen kuuluessa huolehtisivat toinen toisestaan. Jos yksi jäsen kärsii, kärsivät kaikki muutkin jäsenet, ja jos yksi jäsen saa kunniaa, iloitsevat kaikki muutkin sen kanssa. Te olette Kristuksen ruumis, ja jokainen teistä on tämän ruumiin jäsen.” (1Kor 12:14-27)

Kirkkoa on jo Paavalista lähtien verrattu ihmisruumiiseen. Kaikkine puutteineen ja kärsimyksineen kirkkoa kuvaa parhaiten kuva vammaisesta ihmisestä.